

Kdor je, na priliko, zboljšane skoble (oble), svedre, žage itd. vidil, ktere imajo Angleži, bo lahko spoznal, da zamorejo angleški rokodelci z veliko večim dobičkam delati, kakor naši, in da ni čuda, da njih obertnijstvo in rokodelstvo tako močno napredva.

Predelječ bi zašli, ako bi se hotli spustiti v pregled vsih poprav in zboljškov angleškiga orodja; le nekterih hočemo omeniti.

Ako, na priliko, Anglež hoče kakošno orodje iz jekla izdelati, nar prvo natanjko pregleda jeklo; vsaka štanga jekla se prelomi, na prelomu se notranje jedro jekla dobro presodi in še le potem se določi: za ktero orodje bo to jeklo nar bolji, — ker ni vse eno, ali se iz tega jekla žaga ali dleto ali kaj drugiga naredi. Žaga potrebuje bolj zategljiviga, ne preterdiga jekla, dleto pa terdiga, da se zamore ojstrina huda narediti.

Kako pa delajo pri nas? Mojster pošlje dostikrat le svojiga učenca v štacuno po jekla; tergovcu mu ga da, kakoršno mu ravno pod roko pride brez natanjčniga določka njegove baže. Iz tega jekla naredi mojster dleto, ali nož za peresa, ali sveder, ali kako zdravniško orodje — z eno besedo, vse kar mu je naročeno bilo. Je izdelk dober, se je le primerilo, da je ravno na tako jeklo zadel, ktero je dobro bilo za naročeno blago.

Ali bi se ne dalo ti napaki v okom priti, ko bi že jeklarji, ki zamorejo bažo (sorto) jekla nar gotovši presoditi, svoje blago prebirali (sortirali) in potem zaznamovali (numerirali)? Gotovo bi se smelo pričakovati, če bi to vestno storili, da bi se kmalo marsikaj na našim domačim blagu popravilo in zboljšalo.

Ravno tako imenitno za dobro izdelovanje mnogoverstniga orodja je tudi to, da v angleških delavnicah ima vsak delavec svoje edino delo določeno, pri katerim vedno ostane, eden dela to, drug kaj drugiga, in tako se vsak svojiga dela tako navadi, da ga brez pogreška popolnoma opravlja.

Če ravno so velike napake, ki austrijsko železnino sedaj tarejo, bi se dale vunder odpraviti, če bi železnikarji po svetu šli, učiti se, kako drugod delajo, — če bi si za boljši izdelke nekoliko več truda prizadjali, pa tudi kaj več kapitala zamogli na svoje rokodelstvo obrniti.

Pred vsim pa bi jim moglo mogoče biti, da bi se za svoj trud in za svoje stroške tudi kaj prislužili, in da bi zamogli sčasoma kupčijo z železnino spet na tisto veljavnost povzdigniti, ki jo je austrijsko blago v tujih deželah nekdanj imelo.

To pa ni mogoče drugač, dokler morajo plesati, kakor jim rudnikarji godejo, to je, dokler kup siroviga železa cenejši ni. Cenejši pa bo, ako se bojo tudi v naših fužinah tiste poprave vpeljale, po katerih fužinarja železo bolji kup stane.

Potovanje

po nekterih jugo-slavenskih krajih.

Spisal M. Verne.

5. pismo.

Dragi prijatelj!

Ko sim bil ta starodavni sloviti grad, kjer je po nekterih učenih Arupinum ali Aurupium nekdanje Japidie bilo, natanjko ogledal, sim se v Lašče vernil, in po tem v Ribnico podal. Pot pelje po nekim žlebu prek Orteneškiga gojzda v prijetno, precej široko ravno Ribniško dolino, ki jo okrog in okrog hribje in gore obdajajo. Ribnica, kamor sim takrat k slovesnim

vpeljanju noviga tehanta, nekdanjiga součenca in vedno zvestiga prijatla g. Holcapfel-na potoval, je prav zal, snažin terg, šest milj od Ljubljane. Nekdaj se je temu tergu ravno taka godila kakor Cerknici. Siloviti Turki so ga vedno napadali in ropali, in mnogokrat je tudi pogorel. Od leta 1480 do 1564 je oginj terg petkrat razdjal, pa vselej so ga spet lepšiga sozidali, in posebno lep je po zadnjim požaru leta 1783. Cerkev pa nima nič posebniga, in je, kakor se mi je zdelo, premajhna.

Ribničanje so pridni in delavni, in kupčujejo z leseno in lončeno posodo, ki jo sami delajo in tudi v daljne kraje prodajajo. Zato so pa nekteri tudi prav premožni in zvedeni možje. Ne vém tedaj, od kod pride, de se toliko smešnic od Ribničanjev pripoveduje, ki so vunder večidel bistriga uma. Veliko sim jih že slišal, pa ta le mi nar bolj dopade: Nek Ribničan, ki je z lonci večkrat tudi v Terst prišel, je bil hudo zbolel, in ko mu je duhoven dušo priporočeval in ga opominjal, de naj reče še troje sladkih imen, je z veliko težavo, ker je že komaj dihal, rekel: „cüker — med — pa Teržaške fige“.

Iz Ribnice sim šel tretji dan še poglavno, ali marveč edino mesto Kočevske vojvodine ogledat. Ta nemška vojvodina vsred slovenske zemlje je kakošnih 18 štirjaških milj velika, silno gorata, in pozimi veliko merzlejši, ko druge okrajne, ki jo obdajajo, razun Ribniške, ki je enake lege. Na meji Ribniške okrajne je večkrat povodinj, kadar o deževnim vremenu podzemeljske jame, v ktere se mnogi potoki stekajo, vode dovolj požirati ne morejo. Sicer pa ima Kočevska vojvodina, ki malo čez 30 tisuč duš šteje, večidel le malo vode. Ko sim se po lepi ravnini proti Kočevskim mestu peljal, sim vidil že od dalječ visoko verh gore podertine nekiga grada, ki ga je Miroslav Celjski sozidal, in ki mu zato „Friedrichstein“ pravijo. Mestice je le majhno, in nima nič posebniga. Vsaciga popotnika, ki v Kočevje pride in najde tukaj na slovenski zemlji nemško ljudstvo naseljeno s čudnim nemškim jezikom, bo pa mikalo zvediti: kako, kdaj in od kod je to ljudstvice tu sèm naletelo. Valvazor nam to razodene iz stariga pisanja, ki ga je škof Tomaž Krön v arhivu škofje Loke našel, in ki tole pripoveduje: „Potem ko je nemški cesar Karl IV. Frankone in Thüringenčane, ki so se spuntali, premagal, je dal grofu Miroslavu Ortenburškemu na njegovo prošnjo 300 mož z ženami in otroci vred iz imenovanih dežel v sužnost, ki bi bili imeli scer zavolj puntanja kaznovani biti. Grof Ortenburški jih je razposlal po gojzdih, kjer je sedaj Kočevsko; ko so sčasoma gojzde posekali in strebili, so sozidali 7 farnih cerkev“. Tako so prišli sedanji Kočevjarji med Slovence pod nemškim cesarjem Karlom IV., ki je vladar bil od leta 1346 do 1378. Schönleben misli, de je imé Gottschee od papacene besede Gott Segen. Ko so namreč nemški naselniki začeli drevje sekati, so nek imeli navado pri tem delu vedno Boga prositi z besedo Gott Segen! ali bolj terdo po njih jeziku Gott Sche-gen; Krajnci to večkrat ponovljano besedo slišaje so jo po Schönlebovih mislih prestrojili v Gottschee (Kočevje), in ta kraj tako kerstili.

Potem sim se drugi dan iz Ribnice skozi Soderšico domú vernil. Spomin mnogo veseliga o silnim, hudim času mi je še marsikake druge spomine obudil. Verh mnogih napak in napčenost sim se spomnil narodne straže, ki se je semtertje prav verlo obnašala, in posebno v Terstu veliko nesreče obvarvala. Smeh pa me še sili, ko se nekiga tolstiga kerčmarja spomnim, ki se je v nekim tergu s tovarši orožja vabil, in s trebuhom, desiravno je v zadnji versti stal, še čez prvo versto segal. Spomnil sim se pa tudi tiste mlade

krajnske prerokinje, ki, kakor nekteri terdijo, na nekim hribu pri Soderšici čudeže dela. Meni se le to čudno zdí, de duhovni in svetni oblastniki take burke toliko časa vganjati pusté!! Znabiti se bo reklo: kako čmo pomagati? Dekleta ne moremo staršem vzeti? Zakaj ne? Se vzame staršem sto in sto, tisuč in tisuč zdravih verlih mladenčev v brambo deželá — zakaj bi se ne vzelo eno bolno dekle in se dalo v bolnišnico ozdravljati v brambo čiste vére in odvernjenje toliko škodljivih vraz in sleparij!

Poprejšnje potovanje po nekdanji Japidii premišljeva je sim prišel v hipu na verh gojzda, ki Postojnsko dolino od Planinske delí. Tù se mi je prikazala lepa cerkev Matere Božje na Planinski gori, kamor ljudje iz mnogih krajev, posebno pa iz Hrenovske in Slavinske fare o malim Šmaru radi na božjo pot hodijo, in kjer sim se v mladih letih, ko sim na jesenske šolske praznike iz Ljubljane domú hodil, z domačimi ljudmi in z drugimi znanci velikokrat sošel. — Iz verh gojzda pelje prav lepa cesta, ki se víje kakor Koroska cesta čez Ljubelj, v Planino, velik, lep in bogat terg prek visokiga hriba. Pred tergam še stoji današnji kakor straža okrogel stolp maliga grada (Kleinhäusel), v katerim je glasoviti Rauber bival, ki je Jamskiga Erazma zaterl. Precej pri tem stolpu pride Pivka iz Postojnske jame spet na svetlo; tode ne pravi se ji več Pivka, temuč Unc, ki že pri izvirku velik malin goni. Veliko vode dobiva Unc pa tudi po drugim izvirku, narberžé iz Cerkniskiga jezera, v nekim zalim kotu bolj proti jugu, in teče po prav prijetni ravni dolini, ki veliko sená rodí, malo več kot eno uro dalječ proti Garčerevcu, ter se tù v ravnini spet v podzemeljske jame pogrezne. Še le na Verhniki pride spet na svetlo, pa imé še enkrat spremeni in se Ljubljanska imenuje. Ko ob dolgo deževnim vremenu iz omenjenih izvirkov toliko vode pride, de je žrela blizo Garčerevca dovolj požirati ne morejo, se napravi povodinj, ki celo dolino zalije, in se včasih — k sreči ne ravno pogostama — tako naraste, de ni nobeniga drevesa v dolini iz vode viditi, in de se morajo ljudje v spodnji Planini iz svojih hiš vmakniti. — Zavolj večkratnih takih povodinj se je morala tudi cesta, ki je nekda posred doline skozi Laze šla, više prek visoke gore skozi Garčereve napraviti, in v nekterih krajih prav iz žive skale izsekati. — Še je opomniti tù krasniga, nekda Kobencelnoviga, potem Koreninoviga, zdaj pa Windišgrečoviga grada, ki mu po domače sploh Planinski grad, po nemško pa „Haasberg“ pravijo, in ki na desni strani Unca Planinskemu tergu nasproti stoji.

Pogled v Bosno *).

Vseslaveni in celò tisti, ki se osobito le Slavene imenujejo, se ozirajo z radovednim očesom v evropsko Turčijo. Tam so Slaveni še, kakor so bili nekda, prosti tujega kvara, skoz 300 let so skoraj na enej in iste stopnji ostali. Čeravno ne omikan, vunder ni pokvarjen ti narod, je krepak in se evropske mehkužnosti še ni navzel, ktera je zahodno Evropo že skoraj ob vso moč pripravila. Ena veličanska misel, ena vne-majoča iskra, en mogočen mož, — in trohljeni stebri evropske Turčije bi se stresli in zrušili.

Kakor mēdlo truplo, ki nima notrajne, oživljajoče gorkote, boleha država nekda tako silnega carstva Ozmanov. Tudi poskušnje starega prijatla gjavrov, Rešid-pašata, strohljeno, razjedeno in podkopano poslopje Izlama po potrebah novega časa popraviti, so več pokvarile, kakor koristile pri svojeglavnih starih Turčinih,

ki psujejo vsacega človeka, ki ni njih rodú, in zaničujejo vse, kar ni turškega. Evropska Turčija je nehala biti, kar je nekda bila, strah zahodnim dežlam; ni pa nehala biti državna potreba, od kar je „zlati rog“ pravdo zastavil državnikom zapadnih in severnih dežel.

Slaveni v Turčii so Turkom tērn v pēti; to razodeva sultanova vlada očitno; čimu sicer tako silovito ravnanje v Bosni? Zakaj se ljudstvu orožje jemlje, kteremu je orožje toliko kot trupu duša? Neumno bi bilo misliti na vstajo Slavenov in posebno na Turškem sedanji čas; da pa Slaveni vendar le Turkom strah delajo, da se na poznejo mogočnost vstaje endi vére, pričajo plašne serca v Carigradu.

Serbia, Moldavia, Vlahija so turški jarm zaporedoma otresle; Gerško se je oprostilo; če Bulgarsko pod turškim žezlom ostane, se ne vé; kos za kosom je tergala Rusia od Turčije tikama do poslednje meje Turškega. Ako bi na Ruskem zares vse v tako popolnem redu bilo, kakor se v unanjih državah meni, — ako bi v terdnjavah njih dovolj živeža bilo, ako bi topništvo tako močno stalo, ako bi vojaštvo tako izurjeno v orožji bilo, kot so armade evropske, znabiti da bi bili Rusje že poterkali na Carigradske vrata. Menimo vendar, da velikan sveta še ni versača svoje moči došel, da ura še ni prišla, mu nad Černo morje udariti. Ako bi se kaj takega sedaj zgodilo, bi mu cela Europa s topovi odgovorila, ker izobraženi narodi zahodnih dežel še niso tako opešali, da bi pri tacem početji mirno gledali. Pšica v serce večernih dežel se še ne smé vbosti. — Turčija bo vidoma sama razpadala in obnemogla.

Turški Slaveni se tiste dōbe veselē, ker upajo, da bojo rešeni silnega jarma, ki jim vničuje véro in narod. Oni se ozirajo večidel na Rusko, kamor jih močna véz, véz vére, vleče. Bosnjakom, Serbom in Bulgarom gré véra čez vse, in jim je veliko več kot narodnost. Napad na svete pravice njih vére zamore spodbosti to ljudstvo k vsemu, kar le človeška moč storiti zamore.

Večkrat se je Ruski vladi očitalo, da to tako živo iskro vére in narodske žlahte podpihuje v Bosni in na Serbskem. Tako očitaje pa je krivo oponašanje. Tega Rusii ni treba, ker samo po sebi se razvija ondi vse v njeni prid. Ni ji potreba skrivnih poslancov pošiljati med turške Slavene, da bi v njih narodsko zavest budili, ker oni nikdar niso pozabili narodske zgodovine. In če se tudi tù in tam kak opravnik vseslovanske stranke prikaže, se to ne zgodi po naročilu Rusie, še manj pa po naročilu Austrie, ki takih naklepov gotovo ne kuje.

Le spomniti se je treba živega gibanja v Bosni, ko so v letu 1848 Slaveni se zoper Madjare bojevali; znano je, da so se jim Bosnjaki v pomoč ponudili, in ker se jim je to odreklo, se je vendar marsikak junak z gor in gojzdov Bosne prikradel na Savo, se vdeležit svete vojske. Jugoslaveni se naprej pomikajo, nemška izobraženost sega proti jugu in tako si nasprot stojita dva naroda na zgornji Savi inakih misel, inakih djanj. Ako bi ne bila Austria tudi nemška pervooblastna država, bi serca Bosnjakov za njo veliko živejši bile; toliko bolj se tedaj na Serbsko ozirajo, na mlado, novorojeno državo Slavenov, deželo njih željá.

(Dalje sledí.)

Novičar iz slovanskih krajev.

Iz Senošec 2. maja. — Če je južno vreme slišimo lepo zvonjenje iz bližnje primorske vasi Štorje imenovane. Spet hvali delo mojstra — našiga rojaka Samasa-ta, ki je zvonove vlil. O ti priliki memo gredé

*) Iz nemškiga Teržaškiga časnika »Triester Zeitung«.